

ПЕРЕДМОВА

Френк Герберт мав напрочуд творчий та оригінальний розум. У своїй першій книзі «Дракон у морі» (1956 р.) він вигадав принцип контейнерного транспортування, який перегодом з великим комерційним успіхом утілили в життя у Японії. «Дюну», його всього лиш другий роман, було опубліковано 1965 року. Цей величний революційний твір, що ховається за епічною оповіддю про героїчного Пола Атріда, містив відомості з екології, філософії, історії та релігії.

До 1968 року вийшли ще п'ять романів Френка Герберта: «Напрямок: порожнеча», «Очі Гайзенберга», «Зелений розум», «Творці небес» і «Бар'єр Сантароги». Упродовж цього часу зростала популярність «Дюни», особливо серед університетських інтелектуалів, на яких справив значне враження комплекс знань, вплетених у велику пригодницьку історію. Роман став підручною книжкою для багатьох навчальних груп. «Всесвітній каталог»¹ вихваляв його як посібник із охорони довкілля.

Я, старший син письменника, навіть не знав, що саме створив мій батько. У 1966 році я подорожував автостопом поблизу міста Кармел у Каліфорнії, мене підвозила на своєму автомобілі «Фольксваген-жук» молода пара гіпі. Я сидів на задньому сидінні малої машини, що насилу долала дорогу, і ми собі розмовляли. Я розповів їм, що

¹ «The Whole Earth Catalog» — американський журнал контркультури та каталог продукції, що його видавав Стюарт Бренд у 1968–1998 рр. (*Тут і далі прим. перекл.*)

мій татусь — газетяр у «Сан-Франциско Екзамінер» і що він написав кілька книжок.

— О? — зацікавився молодий чоловік. — Що він написав?

— Та «Дюну», — відповів я.

— «Дюну»? — Він так розхвилювався, що автомобіль з'їхав на узбіччя. — Твій тато — Френк Герберт?

— Так, — нерішуче відповів я.

— «Дюна»? Я люблю цю книжку. Приятель у коледжі підсадив мене на неї. Вау! Я не можу в це повірити!

Я був приголомшений. Як я писав у «Мрійнику Дюни» — біографії Френка Герберта, — у ті роки мої стосунки з бородатим батьком склалися не найкраще. Я був бунтівним підлітком, і ми постійно кричали один на одного. Здавалося, що не мали шансів порозумітися. Але, вочевидь, тато написав щось визначне. Попри це, він небагато заробляв і як письменник, і як газетяр. Наша сім'я мала дохід, нижчий за середній, а деякі родичі вважали мого батька чорною вівцею. Казали, що він ексцентричний і простує власною дорогою. Як же мало я знав. Я ще навіть не читав роману.

Перший сиквел «Дюни» Френка Герберта — «Месія Дюни» — було опубліковано 1969 року. У цій книжці він перевернув догори дригом те, що називав «міфом героя», і показав темний бік Пола Атріда. Частина читачів не зрозуміла цього. Чому автор учинив так зі своїм величним героєм? Тато роками відповідав на це питання, і його позиція була серйозною. Він вважав, що харизматичні лідери можуть бути небезпечними, бо здатні привести своїх послідовників до краю прірви.

Його альтернативне бачення Всесвіту зачарувало багатьох читачів, вони не могли дочекатися, щоб дізнатися, куди зверне дія циклу. Він вибудував серцевинну читацьку групу. На початку 1970-х Френк Герберт став учасником екологічного руху, а тим часом популярність «Дюни» зростає до небес. Він виступав в університетських кампусах по всій країні. Читачі прагнули продовження, але тато не поспішав із третьою книжкою, бажаючи, щоб чергова частина циклу була написана якомога майстерніше. З нагоди першого Дня Землі тато став співавтором і редактором книжки «Новий світ і несвіт», у якій йшлося про охорону довкілля. Тоді написав дві повісті: «Ловець душ» і «Творці Бога», згодом третю —

«Вулик Геллстрома», яку було екранізовано. Його книжка «Поріг: досвід блакитних ангелів» теж лягла в основу фільму.

У 1976 році Френк Герберт закінчив довгоочікуване продовження циклу під назвою «Діти Дюни». Чотиричастинна публікація в «Analog»¹ на початку того року мала гучний успіх, викликавши проблеми з браком екземплярів для продажу на стендах новинок. Надходили листи від захоплених шанувальників, які полюбили цю книжку.

Дейвід Гартвел, передбачливий татів редактор у «G. P. Putnam's Sons»², місяцями намагався переконати керівництво компанії, що надруковано недостатньо примірників і що коли невдовзі «Діти Дюни» вийдуть у твердій палітурці, то стануть національним бестселером, і їх розкупуватимуть не лише фани наукової фантастики. Він запевняв, що, подібно до «Дюни», ця книжка стане хітом.

Сама «Дюна» не потрапила до багатьох списків бестселерів, оскільки її популярність наростала поступово. Від часу виходу обсяги її продажу неймовірно зросли, тоді як «Месія Дюни» продавалася порівняно добре. Але цю книжку неприхильно сприйняли критики, а загал уважав, що вона продається «у хвості» «Дюни». Чи не стануть «Діти Дюни» ще більшим розчаруванням для критиків, ніж «Месія Дюни»?

Ніколи досі науково-фантастична книжка у твердій палітурці не ставала бестселером, отож керівництво «Патнема» поводитися вкрай обережно. Несподівано результати, здобуті «Аналогом», зіграли на руку Дейвіду Гартвелу. «Патнем» довів перший наклад до 75 000 екземплярів, а це більше, ніж будь-який попередній тираж науково-фантастичних книжок у твердій палітурці. Вихід видання було заплановано на той же рік, але дещо пізніше — після завершення почастинних публікацій у журналі.

Видані 1976 року у твердій палітурці, «Діти Дюни» одразу ж стали бестселером. Передбачення Дейвіда Гартвела й батькові

¹ «Аналог: наукова фантастика та факти» (варіанти назви — «Astounding Science Fiction», «Astounding Stories of Super-Science», «Astounding Stories», «Analog») — один з найбільш впливових американських журналів фантастики за всю історію цього жанру як самостійного напряму комерційної літератури.

² Американське книжкове видавництво, засноване Джорджем Пальмером Патнемом, входить до концерну «Penguin Group» як імпринт.

передчуття справдилися, роман став науково-фантастичною книжкою у твердій палітурці з найкращими до того часу обсягами продажу у... понад 100 000 екземплярів упродовж кількох місяців. Коли наступного року роман з'явився у м'якій обкладинці, «Berkley Books»¹ спершу надрукував 750 000 примірників. Цього виявилось й наполовину недостатньо — і друкарський верстат запустили знову. Через шість місяців після виходу книжки в м'якій обкладинці тато сказав, що обсяги її продажу наближаються до двох мільйонів екземплярів.

— Це бестселер-бігунець, — сказав він мені в телефонній розмові. Татові подобалася ця фраза, і впродовж наступних років я часто чув її стосовно його численних бестселерів.

У 55 років тато вирушив у свій перший книжковий тур, об'їхавши двадцять одне місто протягом тридцяти днів, і, зокрема, взяв участь у новинній програмі «The Today Show» у Нью-Йорку разом з іншими письменниками науково-фантастичного жанру: Фредеріком Полом і Лестером дель Реєм. Книжковий клуб «Літературна Гільдія» доклав зусиль, аби видати всі книги трилогії «Дюна» у єдиній твердій упаковці.

Піднявши наукову фантастику на вершину за обсягами продажу, Френк Герберт проклав шлях іншим письменникам цього жанру. Після феноменального успіху «Дюни» Айзек Азімов, Артур Кларк, Роберт Гайнлайн, Рей Бредбері та інші автори наукової фантастики отримали свої національні бестселери у твердій обкладинці.

«Діти Дюни» — це захопливий твір, витвір живої уяви. Це Френк Герберт на вершині своєї майстерності.

*Сіетл, Вашингтон,
11 січня 2008 року*

Браян Герберт

¹ Американське видавництво, що входить до концерну «Penguin Group» як імпринт.

Учення Муад'Діба стало полем для грища забобонних і розбещених схоластів. Тим часом він навчав гармонійного способу життя, філософії, що дала б людині змогу протистояти проблемам, джерелом яких є постійна змінність Усесвіту. Він казав, що людство постійно еволюціонує і що цей процес ніколи не закінчиться. Казав, що ця еволюція проходить згідно зі змінними засадами, які відомі лише вічності. Як же викривлене міркування може гратися з такою сутністю?

Слова ментата Дункана Айдаго

На товстому червоному килимі, що покривав дикий камінь дна печери, з'явилася світляна пляма. Це світло походило начебто нізвідки й існувало лише на червоній поверхні тканини, зітканої з меланжевого волокна. Світляний зайчик близько двох сантиметрів діаметром хаотично блукав, змінюючи форму — розтягуючись, стаючи овалом. Дійшовши до темно-зеленого краю ліжка, він стрибнув угору й згорнувся на його поверхні.

Під зеленим покривалом лежало дитя з рудуватим волоссям. Його обличчя все ще було пухкеньким і округлим, як у немовляти, з широкими губами, а тіло позбавлене характерної для фрименів виразної худоби, але й не таке насичене водою, як у чужосвітан. Коли світло ковзнуло по заплющених повіках, маленька фігурка здригнулася. Світло блимнуло й згасло.

Тепер чутно було лише рівномірне дихання і ще тихше заспокійливе крапання води, що збиралася у басейні вітрової пастки, розміщеної високо над печерою.

У покої знову з'явилося світло — трохи сильніше, на кілька люменів яскравіше. Цього разу можна було розгледіти його джерело: закрита каптуром постать затулила собою аркоподібні двері на краю скельної кімнати. Світло сочилось звідти. Світляний зайчик ще раз оббіг довкола кімнати, вивчаючи, придивляючись. У ньому було відчуття загрози, тривожного неспокою. Унікав сплячої дитини, зупинився на загратованому вентиляційному отворі у верхньому

кутку, дослідив опуклість зелено-золотих стінних завіс, які мали зробити лагіднішим довколишній камінь.

Ось світло погасло. Постать у каптурі ворухнулася, видавши себе шелестінням тканини, і зайняла місце обіч аркоподібних дверей. Кожен, знайомий зі звичаями тутешньої січі Табр, одразу ж запідозрив би, що це, вочевидь, Стілгар, набіс січі, опікун осиротілих близнят, які одного дня переймуть мантию свого батька, Пола Муад'Діба. Стілгар часто оглядав уночі кімнати близнят, завжди зазираючи спершу до покою, в якому спала Ганіма, і переходячи потім до сусіднього приміщення, аби впевнитися там, що Лето нічого не загрожує.

«Я старий дурень», — подумав Стілгар.

Він торкнувся холодної поверхні світлопроектора, перш ніж повернути його до прикріпленої до пояса петлі. Проектор драгував набіба навіть тоді, коли він на нього покладався. Ця річ була витонченим інструментом імперії, пристроєм, що мав викривати присутність великих живих тіл. У королівських спальнях він виявив лише сплячих дітей.

Стілгар знав, що його думки й почуття такі ж, як і це світло. Не міг опанувати безнастанно неспокійну внутрішню проекцію. Якась сильніша потуга керувала *цим* рухом. Вона послала його сюди в мить, коли він відчув нагромаджену небезпеку. Тут міститься магніт, що притягує до себе мрії про велич у всьому відомому Всесвіті. Тут міститься минуще багатство, світська влада та наймогутніший з усіх містичних талісманів: божественна автентичність релігійного спадку Муад'Діба. У цих близнятах — Лето і його сестрі Ганімі — зосереджена грізно-благоговійна сила. Доки вони жили, Муад'Діб, хоч і мертвий, жив у них.

Вони були не просто дев'ятирічними дітьми, а природною силою, стихією, об'єктом поклоніння та страху. Були дітьми Пола Атріда, Муад'Діба, що став Магді всіх фрименів, пальником, завдяки якому вибухнуло людство. Фримени рушили навсібіч із цієї планети у джигаді, несучи своє полум'я крізь людський Усесвіт хвилиною релігійного правління, засяг і повсюдний вплив якого залишили слід на кожній планеті.

«А все ж діти Муад'Діба з плоті й крові, — подумав Стілгар. — Два прості удари мого ножа могли б зупинити їхні серця. Їхня вода повернеться до племені».

Від цієї думки його норовливий розум збентежився.

«Убити дітей Муад'Діба!»

Але за ці роки він набув вправності в самоспостереженні. Стілгар знав джерело цієї жакливий думки. Вона походила з лівої руки проклятих, а не з правої — благословених. *Аят*¹ і *бурган*² життя мали для нього небагато таємниць. Колись він пишався тим, що вважає себе фрименом, пустелю — приятелем, що мислено називає свою планету Дюною, а не Арракісом, як зазначено на всіх зоряних картах імперії.

«Як усе було б просто, якби наш Месія був лише мрією, — подумав він. — Знайшовши нашого Магді, ми випроменили у Всесвіт незліченні месіанські мрії. Тепер кожен народ, підкорений джигадом, мріє про прихід власного проводиря».

Стілгар глянув у темряву кімнати.

«Якби мій ніж визволив усіх цих людей, чи зробили б вони мене месією?»

Чутно було, як Лето неспокійно ворухнувся у своєму ліжку.

Стілгар зітхнув. Він ніколи не знав діда Атрідів, на честь якого назвали цю дитину. Але багато хто запевняв, що моральна сила Муад'Діба походить саме з цього джерела. Чи ця різюча *правота* промине теперішнє покоління? Стілгар не був спроможним відповісти на це питання.

«Січ Табр моя, — подумав він. — Я тут правлю. Я найб фрименів. Без мене не було б Муад'Діба. Ці близнята... їхня мати Чані — моя родичка, а отже, у їхніх жилах тече моя кров. Я там разом із Муад'Дібом, Чані та всіма іншими. Що ж ми зробили з нашим Усесвітом?»

Стілгар не міг пояснити, чому такі думки прийшли до нього вночі й чому вони викликали в нього почуття провини. Закутався у свою накидку з каптуром. Дійсність геть не була схожа на мрії. Приязна Пустеля, що тяглася колись від полюса до полюса, зменшилася наполовину порівняно з давнім розміром. Міфічний рай, зарослий зеленню, наповнював його жахом. Мрія була не такою. І, коли його планета змінювалася, він знав, що змінюється і сам. Став куди витонченішою особистістю, ніж давній січовий вождь. Дізнався про

¹ Найменший відокремлений текст Корану. У «Всесвіті Дюни» — знаки життя.

² У «Всесвіті Дюни» — докази життя (зазвичай «аят» та «бурган життя»).

багато речей: про мистецтво правління і про глибокі наслідки найдрібніших рішень. Але він відчував ці знання і цивілізованість як тонке облицювання, що покриває залізну серцевину простішої, більш детерміністичної свідомості. І ця давніша серцевина озивалася до нього, закликаючи повернутися до чистіших цінностей.

Ранкові січові звуки почали каламутити його думки. У печері заворушилися люди. Він відчув повів вітру на щоках — це люди виходили крізь дверні печаті в темряву досвітку. Вітерець свідчив про їхню недбайливість, був знаком часу. Печерні мешканці вже не дотримувалися суворої водної дисципліни, що існувала в давнину. Навіщо мали б це робити, якщо на цій планеті вже фіксували дощ і бачили хмари, якщо загинуло восьмеро фрименів, підхоплених раптовою повинню у ваді?¹ До цієї події слова «втопитися» у мові Дюни не існувало. Але це більше не була Дюна, це був Арракіс... і ранок наповненого подіями дня.

«Сьогодні на цю планету повертається Джессіка, мати Муад'Діба й бабуся цієї королівської двійні, — подумав він. — Чому вона саме зараз поклала край своєму добровільному вигнанню? Чому проміняла лагідну безпеку Каладана на загрози Арракіса?»

Були й інші побоювання: чи відчує вона Стілгарові вагання? Відьма Бене Гессерит, що пройшла найглибший вишкіл Сестринства і стала повноправною Превелебною Матір'ю. Такі жінки були проникливо гострими, небезпечними. Чи наказала б йому впасти на власний ніж, як це колись наказав Ліетові Умма-Кайнс?

«Чого я мав би коритися?» — міркував він.

Не міг відповісти на це питання, але тепер його думки перейшли до Ліета-Кайнса, планетолога, що першим вимріяв перетворення пустельної Дюни на прихильну до людей зелену планету, якою вона й ставала. Ліет-Кайнс був батьком Чані. Без нього не було б мрії, не було б Чані, не було б королівської двійні. Тяглість цього ламкого ланцюга жახнула Стілгара.

«Як ми всі зібралися в цьому місці? — питав він себе. — Як ми поєдналися? З якою метою? Чи є моїм обов'язком покласти цьому край, знищити велике поєднання?»

¹ Ваді — арабською «сухе русло». Сухі долини з крутими, майже прямовисними схилами в пустелях Північної Африки та Аравії.

Зараз Стілгар зізнався сам собі у страшному прагненні. Міг тепер зробити вибір, відкинувши любов і сімейні почуття заради того, до чого час від часу мусили вдаватися наїби: прийняти смертоносне рішення для блага племені. З одного погляду, таке вбивство було найвищою зрадою та жорстокістю. *Убити дітей!* Але ж це були не просто діти. Вони споживали меланж, були учасниками січових оргій, обнишпорювали пустелю, шукаючи піщаних форелей, бавилися в інші ігри фрименських дітей... І засідали в Королівській Раді. Діти такого ніжного віку, проте достатньо мудрі, щоб сидіти в Раді. Тілесно вони, може, й діти, але старці за досвідом; народжені з цілковитою генетичною пам'яттю та разуючою самосвідомістю, що відрізняли їх та їхню тітку Алію від усіх інших живих людей.

Не раз упродовж багатьох ночей Стілгар зауважував, що його думки крутяться довкола цієї *різниці*, спільної для близнят і їхньої тітки; дуже часто викликана цими думками тривога розвівала його сон, женучи до спальні близнят з непевними замірами. Зараз усі його вагання зібралися до купи. Відсутність рішення була сама по собі рішенням, і він це знав. Ці близнята та їхня тітка прокинулися в материнському лоні зі всіма спогадами, переданими їм предками. Причиною цього стала залежність від прянощів, меланжева залежність їхніх матерів — леді Джессіки й Чані. Леді Джессіка народила сина, Муад'Діба, ще до залежності. Алія прийшла на світ уже після неї. З перспективи часу це було ясным. Незліченні покоління розплідної селекції, керованої Бене Гессерит, призвели до народження Муад'Діба, але жоден план Сестринства не допускав меланжу. О, вони знали про цю можливість, але боялися її та називали Гиддю. Вона була для них наймерзеннішим фактом. Гидь. Вони мусили мати якісь підстави для такого вироку. А коли запевняли, що Алія — Гидь, то це мало такою ж мірою стосуватися і близнят. Бо Чані теж була узалежнена, її тіло просякло прянощами, а її гени якимось чином доповнили гени Муад'Діба.

Стілгарові думки кипіли. Не могло бути сумніву, що близнята зайшли далі, ніж їхній батько. Але в якому напрямку? Хлопець говорив, що спроможний *бути* своїм батьком, — і довів це. Уже немовлям Лето виявляв спогади, які могли належати лише Муад'Дібові. Чи в цьому широкому спектрі пам'яті чигали інші предки —